

Manojlo Manjo Vukotić
MISIJA MIRA
Dejton je moja ideja

www.vukoticmedia.rs

Beograd, april 2014.

Manojlo Manjo Vukotić

MISIJA MIRA

Dejton je moja ideja

■ Dobrica Ćosić

MILAN PANIĆ U JUGOSLOVENSKOJ POLITICI

Milan Panić je jula 1992. godine uleteo u pravu horor istoriju razbijene Titove Jugoslavije. Na njenim ruševinama on je pokušao nemoguće: da uspostavi mir i Saveznu Republiku Jugoslaviju - narod Srbije i Crne Gore - oslobodi međunarodnih sankcija i blokade. U čast mom prijatelju gospodinu Milanu Paniću, ispričaću svoje sećanje o tim dramatičnim događajima sudbonosnim za srpski narod.

Vreme kada je Milan Panić, na moj poziv kao predsednika Savezne Republike Jugoslavije, pozvan da iz Sjedinjenih Američkih Država dođe u Srbiju i primi dužnost predsednika Vlade Savezne Republike Jugoslavije, bilo je jedno od najtežih i najtragičnijih u novijoj istoriji srpskog naroda. Politička kompozicija je nadrealistička: predsednik republike - pisac i disident; predsednik Vlade - srpski emigrant, američki državljani, biznismen u Kaliforniji! Samo je jedno izgubljeno vreme, samo je velika ljudska i narodna nesreća mogla na istom cilju da spoji Dobricu Ćosića, Milana Panića i Slobodana Miloševića!

Slobodan Milošević raspolagao je apsolutističkom vlašću u Srbiji, sa velikom i zabludnom podrškom većine u titoizmu poniženog, od svetskih sila obespravljenog, od hrvatskih ustaša, muslimanskih fundamentalista i albanskih šovinista egzistencijalno ugroženog srpskog naroda, bio je primoran na neočekivan politički čin: da najuticajnijem opozicionaru i disidentu bez političke stranke, ponudi dužnost predsednika Savezne Republike Jugoslavije, a za predsednika Savezne vlade predloži srpskog emigranta, zaboravljenog biciklističkog prvaka Jugoslavije, vrlo uspešnog biznismena u Kaliforniji. Motivi su mu bili savršeno jasni i politički svojstveni velikim i hrabrim političarima: sa najčitanijim piscem i uticajnim antititoistom, verovao je Milošević da će pacifikovati postojeću žestoku opoziciju; a sa američkim biznismenom na čelu Vlade zadobiti poverenje Zapada, dokazati da više nije boljševik, pa će mu Zapad ukinuti sankcije i izvesti mu državu iz međunarodne blokade. U to političko čudo i Miloševićev „genijalan personalan potez“, poverovao je i politički obeznađen narod Srbije i Crne Gore.

A mandatar i za najviše političke funkcije u državi, prihvatajući te uloge, imali su svoje namere: srpski emigrant, američki čovek, ali i iskren srpski patriot s naivnom verom da ta svojstva nisu kontradiktorna, prihvatajući dužnost zahtevao je odlučno i neodložno Miloševićevo povlačenje sa vlasti i politiku mira po svaku cenu; pisac i disident, takođe je želeo smenu Slobodana Miloševića, ali demokratskim putem, novim izborima, kako bi sa demokratskom skupštinom mogao da zasnuje novu nacionalnu i državnu politiku.

Političke namere sva tri aktera na tadašnjoj političkoj sceni SRJ i sa tadašnjom politikom Amerike i evropske zajednice, nisu obećavali uspeh nijednom „igraču“. Sva trojica aktera te politički sudbonosne kombinatorike

u spasavanju ostatka Titove Jugoslavije, sa nečelno suprotstavljenim ciljevima, a funkcionalno sjedinjenim dužnostima, ispoljile su svoju neostvarivost. Naravno, sva trojica smo verovali u svoju pobjedu. Čak i ja, skeptik i pesimist u književnosti i istoriji, verovao sam do Londonske konferencije o Jugoslaviji 26. avgusta 1992. godine i izbora koje sam raspisao za 17. decembar iste godine, da postoje neke mogućnosti za ostvarivost političkih ciljeva koje sam deklarirao u parlamentu i javnim istupima.

U svoje ciljeve verovao je i biološki optimist Milan Panić dok nije izgubio izbore za predsjednika Srbije u nečasnim uslovima.

Milošević je obojici, u tami svog kabineta i sa odanim sledbenicima, nama dvojici, svojim protivnicima, nameštao kljusu i stremio ispravljanju svoje pogrešne procene karaktera i ciljeva oba predsjednika koji ničim nisu ispunili njegova očekivanja. Naprotiv!

Ali, da se vratim hronici događaja o kojima govorim.

Do njegovog dolaska da primi mandat koji mu dajem, ja nisam poznao gospodina Milana Panića. Imali smo samo jedan slučajan susret i formalno upoznavanje u holu beogradskog hotela Hajat početkom aprila 1992. godine, a upoznala nas je tadašnja članica američkog kongresa gospodja Helen Delić-Bentli koja je po nalogu predsjednika SAD Džordža Buša doputovala u Beograd sa ciljem da ubedi Slobodana Miloševića predsjednika Republike Srbije, da podnese ostavku, da mene uveri da treba da budem predsjednik Savezne Republike Jugoslavije, a saveznu Vladu da sastave vod je dve najjače stranke - Dragoljub Mićunović i Vuk Drašković.

Misija gospođe Bentli nije uspela: Milošević nije hteo da podnese ostavku; ja sam prihvatanje Bušove političke kombinacije uslovio oslobođenjem Srbije i Crne Gore

od međunarodnih sankcija i blokade u koju je stavljena Savezna Republika Jugoslavija odlukom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i evropske zajednice, zbog tobožnje agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu; drugi moj uslov je bio da SAD sa svojim evropskim saveznicima pomognu da se, posle secesije Slovenije, Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine, reši srpsko pitanje na demokratskim načelima samoopredeljenja dijasporičnog srpskog naroda, priznavajući mu samo ona prava koja su priznata svim jugoslovenskim nacijama. Gospodin Buš nije odgovorio na moja uslovljavanja.

O tim događajima i misiji gospođe Helen Delić-Bentli, baveći se svojim biznismenskim poslovima u Beogradu, gospodin Milan Panić nije bio obavešten. Ne znam ni kako je doživeo svoj prvi dolazak u Beograd posle emigracije pedesetih godina dvadesetog veka. Taj nekadašnji biciklistički prvak Jugoslavije, jedan od mnogobrojnih srpskih emigranata na kraju Drugog svetskog rata, bio je zaboravljen i od svojih drugova biciklista, simpatizera i vršnjaka sa beogradskog Voždovca, ali ga se, u užasnim nepogodama koji su zadesile Savezne Republiku Jugoslaviju, setio lucidni političar Dušan Mitević, Miloševićev saradnik i prijatelj koji je negde u Americi sreo i upoznao bogatog biznismena Milana Panića i brzo ubedio Miloševića da je on idealna ličnost za predsednika Vlade.

Kada su mi Milošević i Mitević, pošto su dobili saglasnost crnogorskih vođa, predložili da pozovem Milana Panića iz Kalifornije da dođe u Beograd da mu dam mandat da sastavi Saveznu vladu, nisam odmah i radosno prihvatio njihov predlog. Kako smem da dam mandat da sastavi vladu čovek koga ne poznajem, čovek koji je emigrant, a o emigrantima politički ne mislim dobro, čovek koji je izvan politike, biznismen, milioner, čovek koji ne poznaje nijednog srpskog

političara, koji je verovatno i svoje voždovčane komšije zaboravio.

O Slobodanu Miloševiću, meni, prilikama u Srbiji, Bosni i Hrvatskoj, on može nešto da sazna samo od Stejt departmenta i američke obaveštajne službe. A ja nemam mogućnosti i vremena da bilo šta značajnije saznam o Milanu Paniću u Kaliforniji. Bile su to moje teške nedoumice, najteže na početku vršenja dužnosti predsednika države. Ali nisam imao vremena da odlažem odluku. Savetovao sam se sa vođama Demokratske stranke Mićunovićem i Đinđićem i svojim prijateljima profesorima Ljubom Tadićem, Ljubišom Rakićem i Svetom Stojanovićem. Oni su smatrali da nemamo pogodniju ličnost za predsednika vlade od tog uspešnog biznismena iz Amerike.

Odlučio sam se da ga pozovem telefonom i saopštim mu našu nameru. On je moje obrazloženje i želju, nekako ljutito uslovljavao, ali je dao telefonsku slušalicu svom saradniku u kompaniji Toši Oliću da s njim pregovaram. To mi se nije dopalo, ali sam nastavio razgovor koji se okončao Panićevom izjavom da će on pre no što se konačno odluči otputovati u Vašington da razgovara sa zvaničnicima koji vode politiku na Balkanu i prema SR Jugoslaviji.

Posle nekoliko dana, gospodin Panić me je obavestio da je od kompetentnih faktora dobio odobrenje da se prihvati dužnosti predsednika Vlade SRJ. Nikada mi nije rekao šta su ga savetovale diplomate iz Stejt departmenta. Ne znam ni da li je pre dolaska u Beograd da bude predsednik Vlade, znao šta ga čeka i šta se sve događa u ostatku Titove Jugoslavije - Saveznoj Republici Jugoslaviji koju su činile republika Srbija i Crna Gora, ujedinjene novim „žabljačkim ustavom“ koji se nije oslobodio titoističke strukture.

Srpski narod se nalazio pred istorijskim ponorom. Opozicija je bila spremna da povede građanski rat i zbaci

Miloševića sa vlasti. Princ Aleksandar Karađorđević, na poziv monarhistički nastrojene opozicije, došao je u Beograd koji mu je priredio masovan i ritualan doček. Srbija se našla u novom iskušenju i na istorijskoj raskrsnici. Kuda će, kako i s kim će da izađe iz katastrofalnog položaja u kome se našla? A kakvim poretom i s kojim ljudima da zameni retardirani titoizam koji je Slobodan Milošević, sa najjačom političkom strankom u zemlji uporno branio?

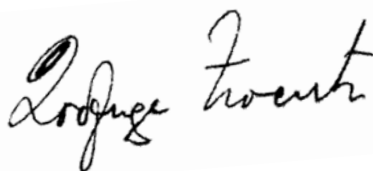
Srbi u Tuđmanovoj šovinističkoj, ustašoidnoj Hrvatskoj, vodili su borbu za svoj opstanak, šticeći mirovnim trupama Ujedinjenih nacija; Srbi u Bosni i Hercegovini napadnuti su od hrvatske regularne vojske koja je počinila užasne zločine nad civilima - seljacima u graničnim predelima republike Bosne i Hercegovine. Posle dužih priprema i naoružavanja sto hiljada Muslimana, članova Patriotske lige, pod vođstvom Alije Izetbegovića, pisca zloglasne Islamske deklaracije, aprila 1992. godine, napali su Srbe u Bosni i Hercegovini s ciljem stvaranja prve islamske države u Evropi. Milion i po Srba u Bosni i Hercegovini, zastrašeni obnovom ustaškog genocida u Drugom svetskom ratu koji su izvršili Hrvati i Muslimani, bili su primorani da stupe u odbrambeno oslobodilački rat za osnovna ljudska i nacionalna prava.

Iako je Savezna Republika Jugoslavija do 19. maja 1992. godine povukla ostatak Titove armije iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koju su posle razbijanja Jugoslavije činili uglavnom Srbi, imala je nacionalnu dužnost da četvrtini srpske nacije anektirane od Tuđmanove Hrvatske i napadnute od muslimanskih fundamentalista u Bosni i Hercegovini - pruža moralnu, materijalnu i finansijsku pomoć u borbi za svoja ljudska i nacionalna prava.

Vlada Savezne Republike Jugoslavije imala je tešku i složenu dužnost: da se bori za okončanje međunacionalnog, građanskog i verskog rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini,

uz pomoć međunarodne zajednice - SAD, Evropske zajednice, Rusije i islamskih država i ostvari demokratska i nacionalna prava srpskog naroda; da ubedi međunarodne činioce da Srbi nisu agresori i zločinački, genocidan narod kakvim su ih proglasili evropski i američki mediji plaćeni da falsifikuju istinu o ratovima na tlu negdašnje Jugoslavije i satanizuju Srbe, dajući time „moralno pravo“ centrima političke moći da sankcijama i blokadom Savezne Republike Jugoslavije primoraju srpski narod na odricanje od svojih prava i kapitulaciju pred „svetskim ratnicima“ u Bosni i ustašama u Hrvatskoj.

U takvim okolnostima Milan Panić postao je predsednik Vlade, sakupio je vrlo sposobne ministre i započeo sa neviđenom energijom, sa strašću i samouverenošću, da dela na probijanju međunarodne blokade SRJ i okončanju rata koji su sve tri ratujuće strane pretvarale u genocidan rat.

01

Dejton
je moja
ideja

O nog trenutka kada je prelomio i odlučio da prihvati mnogobrojne ponude iz Srbije (crkve, privrednika, studenata, Miloševića, Čosića...) da preuzme premijersku ulogu, Milan Panić je imao dve dominantne ideje: pomoći Srbiji, izbaviti je iz lanaca sankcija i prekinuti građansko-verski rat u Bosni i Hercegovini.

Ta dva cilja - bila su njegove vodilje kroz stotine zamki. A zamki je bilo svakog dana, na svakom koraku. Domaćih ili stranih.

Nekima je zvučalo gotovo dosadno, zaglušujuće, Panićevo ponavljanje parole: „Mir, mir, mir!”

On je hteo mir - oni rat.

On je hteo da ruši granice - oni da ih postavljaju.

On je išao od jednog do drugog, ne bi li ih pomirio - oni su obećavali i lagali.

Kada je prvi put razgovarao sa Alijom Izetbegovićem u Sarajevu, nudeći mu sve vrste pomirenja, lukavi muslimanski vođa, tvorac „Islamske deklaracije”, i dalje je snevao kako će nasred „zelene transverzale” sažidati - islamsku državu!

- Izetbegović je za rat, a ne za mir - vrlo lako je procenio politički još uvek lakoverni premijer Jugoslavije.

Razgovarao je sa vodećim srpskim prvacima u Bosni i Hercegovini, čak i sa tada nedodirljivim generalom Ratkom Mladićem, kako bi se trasirao put sporazuma. Čak je i Radovan Karadžić, pod Panićevim ultimatumom, prekinuo neke spremne operacije.

Drugi put, leteći u Sarajevo (13. avgusta 1992.), bez velikih najava, gotovo na silu, nestrpljiv, željan brzih rešenja, Panić umalo što nije izgubio glavu. Na kolonu vozila mirovnih snaga, koja ga je pratila, otvorena je vatra iz muslimanskih gnezda. Pogođen snajperskim hicem u leđa, poginuo je američki novinar Dejvid Kaplan (45), dugogodišnji dopisnik američke TV mreže ABC. On je prvi američki novinar koji je poginuo u bosanskom ratu, a 35 novinara poginulo je na ratištima Jugoslavije od juna 1991. do avgusta 1992.

- Bio je to napad na mene i na moje napore da se postigne mir u Bosni. Ovo besmisleno ubijanje mora da stane. Sve strane snose odgovornost - bio je jasan Panić.

Tog dana samo je uspeo da Izetbegovića, negde zaključanog, ubeduje da ide u Brisel i tamo nastavi razgovore o prekidu strašnog zla koje pustoši zemlju i ceo Balkan odvodi na mizernu periferiju opstajanja.

Podređen, potpuno opsenarski, toj ideji mira, Panić je tražio i molio za svaku priliku da se razgovara o prekidu rata, a već bivša, razlomljena, titovska Jugoslavija uvede u mirnu luku sporazumevanja.

Mnogi su ga u tome podržali, u zemlji i svetu.

- Među prvima sam razgovarao sa predsednikom Fransoa Miteranom, veoma moćnim i uticajnim u to vreme. Miteran me je veoma podržavao. Prihvatio je i moju ideju da se osnuje neki forum, održi međunarodni skup, na kojem bi se našlo zajedničko rešenje o miru u bivšoj Jugoslaviji - pričao je Panić. - Sugerisao je da se napravi neki plan kako da se reši problem.

Kasnije je, posle dosta napora, krajem avgusta 1992, u Londonu, održana Konferencija, koju su predvodili tadašnji pregovarači lord Karington i lord Owen. Prisustvovao je i generalni sekretar OUN Butros Gali.

Izenada i za jugoslovensku delegaciju, u kojoj su bili Dobrica Ćosić, predsednik SRJ, i Slobodan Milošević, predsednik Srbije, premijer Panić je izneo šokantan plan. Plan je imao 12 tačaka. Svi su prihvatili tu prvu, celovitu, ponudu o miru. Pa i Slobodan Milošević.

Naravno, posle izvanrednog diplomatskog uspeha na Temzi, Panića je u Beogradu, u parlamentu, sačekala paljba socijalista i njihovih pratilaca radikala o „izdajničkoj” misiji premijera.

Njega to nije pokolebalo. Išao je dalje.

Nalazeći se na ivici ambisa, poslednji veliki pokušaj spasavanja izveo je krajem septembra 1992. godine, na godišnjoj skupštini UN.

„Moj jedini cilj je uspostavljanje mira na Balkanu...” - vapijeo je, uz pregršt ponuda i molbi Milan Panić, u velikoj dvorani palate na Ist Riveru.

Svet nije hteo da nas čuje. Bilo je već kasno. Jugoslavija je isključena iz Ujedinjenih nacija, iako je jedan od osnivača.

Unutrašnja borba dobijala je žešće razmere. Milošević je na svaki Panićev potez miroljubivosti - vukao dva ratna poteza.

Mir je izgubio.

Posle devet premijerskih meseci, Milan Panić je smenjen u Skupštini. Koji mesec kasnije, i drugi mirotvorac - predsednik države i slavni pisac Dobrica Ćosić.

Milošević je, uz oslabljenu i nejedinstvenu opoziciju, imao široko polje za sve svoje kombinacije, opasne igre, ucene, pritiske, obmane, lažna obećanja međunarodnoj zajednici... Iako sabijen u svoj dedinjski bunker, njegova razorna moć i dalje je razmeštala figure na popucaloj šahovskoj tabli.

Na drugoj strani, iako se vratio biznisu i porodici, gonjen nagonom pobednika i strasno vođen idejom mirotvorca, Panić je nastavio da se, na sve načine, bori za mir na Balkanu.

Verovatno je samo njemu znano kako je, posle gorkog poraza u Beogradu, pritisaka i prevara, pa i omalovažavanja, imao želju i volju, samoinicijativno, da nastavlja jednu nesagledivo dugu utakmicu za mir.

Ustvari, on mora da je video kraj. Makar negde. Kraj je i došao. Možda kasno. Ali je doneo, ipak, mir u Bosni.

Kraj je - „Dejtonski sporazum” - potpisan 21. novembra 1995, u vojnoj bazi Rajt Peterson, u Ohaju.

Mnoge tajne oko priprema, pregovora, učešća Amerike, uloga učesnika u pregovorima, čuvane su donedavno. No, Amerikanci su skinuli embargo. Tako je više od 350 dokumenata, na oko 2.500 strana, postalo dostupno javnosti i istraživačima.

Time su postala dostupna i pisma koja je Panić slao predsedniku Klintonu i ona u kojima je ovaj ljubazno uzvraćao. Desetine pisama, razmenjenih u nekoliko godina.

Vrlo je lako vidljivo, već u prelistavanju pisama, da je uloga Milana Panića u pripremi Dejtona i sporazuma tamo postignutog - kapitalna. Nezamenljiva.

Sada se slobodno može reći da je Milan Panić prvi predložio skupljanje svih jugoslovenskih prvaka odgovornih za rat u Bosni, da ga je predsednik Klinton poslušao i da je, na kraju, potpisan - mir.

Možemo, zajedno sa Panićem, prelistavajući pisma i podsećajući

se priprema, uverljivo pokazati događaje i dolazak do krune - do sporazuma u Dejtonu.

■ Kako ste i kada počeli da se dopisujete sa predsednikom Klintonom i da nudite svoje ideje?

- Još dok sam bio premijer poslao sam nekoliko pisama američkoj administraciji, tražeći da se uspostavi mir. No, moj premijerski mandat je prestao, a predsedniku Klintonu počeo. Prvi put sam mu napisao pismo 8. decembra 1993. godine, i ponudio svoje usluge u dijalogu o Jugoslaviji.

Evo šta je, između ostalog, Panić napisao Klintonu:

„...Cenim Vašu spremnost za otpočinjanje dijaloga o Jugoslaviji, o čemu se govorilo na privatnom sastanku u Beloj kući. S obzirom na predstojeće izbore, 19. decembra, molio bih da se taj sastanak održi što pre, tokom iduće nedelje.

Budući da Vi i američka vlada tražite pravedno i mirno rešenje za ovu tešku situaciju, preporučujem se kao ekspert za Jugoslaviju i čitav Balkan da Vam pomognem - i javno i privatno - koliko mogu.,,

■ Niste se, više, bavili politikom, a želeli ste da nastavite neku političku putanju?

- Nisam bio premijer, ali to me nije sputavalo. Naprotiv. Osećao sam potrebu, osećao sam se dužnim da nastavim svoju bitku za mir na Balkanu, u Bosni. Imao sam i prednost u odnosu na mnoge Amerikance i druge - znao sam situaciju, znao sam teren, znao sam sve učesnike - glavne igrače.

■ Da, znali su i oni Vas, ali Vas nisu uvek pomagali, ili nisu nimalo? Vi ste tražili ukidanje sankcija, na primer, a oni su mislili da njima stežu Miloševića?

- To je tačno. Očajnički sam tražio skidanje sankcija. Kada se sada uporede moja pisma i pisma CIA iz perioda 1992, vidi se baš to: ja tražim ukidanje sankcija, a oni pojačavanje. Moja je teza bila da sankcije više pomažu Miloševića nego što mu odmažu.

■ Možete li da rastumačite zašto je tako prosuđivano?

- Teško je razumeti, ali imam objašnjenje. Nekada američka po-

litika ima naklonost prema - diktatoru! To je neverovatno. To je patologija. I to je u ogromnom raskoraku sa onim što bih nazvao divni američki idealizam.

■ **Nepružanje pomoći Vama kao premijeru, tada je bilo i okretanje leđa miru?**

- Apsolutno!

■ **Neki Vaši prijatelji iz američkog političkog vrha takođe Vam nisu davali podršku, a ona je mogla biti značajna?**

- Nisu. Eto, na primer, državni sekretar Iglberger. S njim sam, bezbroj puta, u njegovoj kući pio pivo. Nije hteo da realno vidi šta se zbiva u Beogradu. Da ima alternative Miloševiću. Nije, između ostalog, prihvatio moj poziv za razgovor, a bio je trenutak, čas, prema tvrdnjama generala Živote Panića, kada je vojska bila spremna da skloni Miloševića! Šta da smo to uradili?

■ **Bili ste i protiv podizanja embarga na isporuku oružja, pa protiv ulaska kopnenih snaga SAD na teritoriju Bosne...**

- Znao sam da rat može da se proširi. Toga sam se strašno plašio i zato sam na sav glas upozoravao. To se, sada, može videti, takođe, iz dokumenata CIA.

Može se videti i iz pisma upućenog Klintonu, 1. juna 1994. godine, u kojem se, između ostalog, kaže: „Poslednje dve godine i ja se protivim podizanju embarga na oružje, jer smatram da bi to neizbežno dovelo do ozbiljnih i opasnih posledica na međunarodnom planu, van granica Balkana”.

Panić u tom pismu dodaje: „Vi i predsednik Jeljcin treba da izdate zajednički apel svim narodima bivše Jugoslavije da od svojih vođa traže безусловni prekid vatre i ozbiljan pristup mirovnim pregovorima”.

■ **Vi niste, ni zvanično ni nezvanično, bili član bilo kojeg predsednikovog štaba ili tima? Kada ste predsedniku Klintonu razvili ideju o konferenciji koja je kasnije dovela do Dejtona?**

- Ne, ne. To je bila moja inicijativa. Posle me je, krajem avgusta, pozvao Klintonov savetnik za bezbednost Lejk, da malo razradimo

■ *Milan Panić i Bil Klinton u razgovoru*

ideju. Oni su se plašili hoće li doći svi, hoće li Milošević ili Tuđman bojkotovati... Poručio sam: „Kad predsednik SAD kaže da dođu - doći će”. Onda je, ubrzo, predsednik Klinton zatražio da se nademo i sreli smo se 5. novembra 1994. u Anhajmu, u Kaliforniji. Sa mnom je bio bivši ambasador SAD u Beogradu Džon Skenlan, velike političke inteligencije, kome sam uvek zahvalan za njegove savete i posvećenost pitanjima Jugoslavije i Srbije. Bio je tu i senator Birč Baj. On je sastavio važan zapisnik sa tog dogovora. Verovao sam da Klinton i Amerikanci jedini mogu da reše spor, jer su Evropljani napravili budalaštinu, kada su pozvali 30 zemalja na „Londonsku konferenciju”. Složio se sa memorandumom, po kojem treba da se sve strane nađu na jednom mestu i da ne odlaze dok se ne dogovore. Posle toga, razmenili smo više pisama u kojima je to utanačeno. Klinton je zadužio Ričarda Holbruka da to organizuje, a ja sam

sa njim bio u manje-više neprijateljskom odnosu. Naime, smatrao sam da je on neiskren, da je radio samo za sebe. Odmah sam rekao Klintonu da on nije dobra ideja. Holbruk nikada nije hteo ni da razgovara sa mnom, osim što me jedan od njegovih pomoćnika jedanput nazvao iz Dejtona.

■ **Šta ste se dogovorili?**

- Spojili su se Klintonova radoznalost i moja iskrenost. Predsednik je bio zadovoljan predlogom i rekao mi da ćemo uspostaviti stalnu liniju i razmeniti gledišta i ideje. Senator Baj misli da je to bio momenat kada se rodila velika mirovna inicijativa.

■ **A Vi?**

- Mislim da je bio ključni momenat mog angažovanja u toj stvari. Meni, opredeljenom odavno za takvo finale - mir, nije trebao veći podsticaj. Rat u Bosni je još trajao. Narod stradao. Trebalo je preću u ofanzivu.

Vrlo je zanimljiva ta beleška senatora Birč Baja o susretu Klintona i Panića u Kongresnom centru u Anhajmu. Prenosimo je, uz veoma mala skraćanja.

„Posle uvodnih pozdrava, senator Baj je rekao da mu je određeno da ukratko opiše suštinu diskusije o situaciji u Jugoslaviji. Istakao je da su on i ambasador Skenlan bili politički savetnik i savetnik za spoljne poslove g. Paniću dok je bio na položaju predsednika Vlade i u toku njegovog učešća na predsedničkim izborima protiv Slobodana Miloševića. Birč je istakao da su, u tom svojstvu, imali priliku da prate iz prve ruke različite mirovne inicijative g. Panića, kao i da se uvere u njegovu odlučnost i delotvornost kao lidera. Birč je istakao da je ambasador Skenlan najvažniji član tima g. Panića i da je bio nezamenljiv u svojim naporima.

Birč je izjavio da žali što vidi da je predsednik nasledio tako tešku situaciju u Bosni. To je neposredan rezultat rada prošle administracije predsednika Buša i sekretara Bejkera, koji su priznali različite republike u vreme pokreta za nezavisnost, a da prethodno nije postignut politički dogovor. Predsednik Klinton je odmah po-

MEMORANDUM OF CONVERSATION
BETWEEN PRESIDENT CLINTON AND MILAN PANIC

Participants: President William J. Clinton
Milan Panic, President, ICN Pharmaceuticals, Inc.
Sen. Birch Bayh, ICN Board Member
Amb. John D. Scanlan, ICN VP, Eastern Europe
Harold Ickes, Jr., Deputy White House Chief of Staff
Tony Coelho, Counselor to the President

Date: November 5, 1994

Location: Anaheim Convention Center, Anaheim, California

Subject: Yugoslavia

President Clinton warmly welcomed Mr. Panic and said he was always interested in hearing his views.

After some introductory pleasantries, Senator Bayh said he had been designated to provide a brief foundation for the discussion of the situation in Yugoslavia. He pointed out that he and Amb. Scanlan had served respectively as political adviser and foreign affairs adviser to Mr. Panic during his incumbency as Yugoslav Prime Minister, and during his election campaign against Slobodan Milosevic. Birch emphasized that in these capacities they had observed first-hand the various peace initiatives of Mr. Panic, as well as his determination and effectiveness as a leader. Birch pointed out that Ambassador Scanlan was the most important member of Mr. Panic's team and was indispensable to his efforts.

Birch said he regretted to see the President inherit such a difficult situation in Bosnia. This was a direct result of the previous administration, President Bush and Secretary Baker, recognizing the various republics at the time of the independence movements, without previously extracting a political agreement. President Clinton immediately showed interest and a great awareness of this, saying that, "In effect, we gave them something for nothing."

Birch continued by saying that for a lengthy period of time, the Administration refused to take Mr. Panic and his government seriously, and missed an excellent opportunity to shape the course of events toward peace. When they finally recognized that Mr. Panic was a much more acceptable, viable alternative to Milosevic, their comments made the situation more difficult for Mr. Panic.

...not necessarily with specific borders, the city between
an open city, something that shows a sharing of Sarajevo.
Mr. Panic also said that he was convinced that President Milosevic
could be convinced to have open and free elections in Serbia run by

kazao interesovanje i visoku svest o ovim pitanjima, rekavši: „Ustvari, dali smo im nešto ni za šta.”

Birč je nastavio svoje izlaganje da je administracija dugo odbijala da uzme za ozbiljno g. Panića i njegovu vladu, i da je propustila odličnu šansu da oblikuje tok događaja ka miru. Kada su, konačno, priznali da je g. Panić mnogo prihvatljivija i održivija alternativa od Miloševića, njihovi komentari su pre otežali situaciju g. Paniću nego što su mu pomogli u njegovim naporima protiv Miloševića.

Kao primer uloge koju je g. Panić imao u mirovnom procesu, Birč je naveo večeru sa Sajrusom Vensom u Beogradu. Vens je naveo da najveće probleme ima sa Miloševićem. Narednog dana, Panić, Skenlan i on razgovarali su tri ili četiri sata sa Miloševićem, a za to vreme, g. Panić, koji se još nije kandidovao za predsednika Vlade, glasno se raspravljao sa Miloševićem da mora da preduzme korake koji su neophodni da bi se ispunile tačke koje je veče pre toga naveo sekretar Vens. Milošević je trebalo da sarađuje sa Ujedinjenim nacijama i prihvati mirovne snage u „džepovima”, u kojima su se nalazili Srbi u Hrvatskoj. Narednog dana, u toku Vensovih pregovora sa Miloševićem, Milošević je najzad pristao da prihvati Vensove tačke i dopustio mirovnim snagama UN da se rasporede na svoje položaje. Plavi šlemovi su ubrzo stigli i preuzeli svoje odgovornosti.

Birč je zaključio svoje uvodne napomene istakavši da, mada g. Panić više nije lično angažovan u jugoslovenskoj politici, on održava kontakte sa ljudima, da je veoma dobro obavešten o događajima i da je u stanju da izvrši znatan uticaj. Pravi razlog za ovu priliku koju mu je pružio predsednik, jeste da g. Panić prenese predsedniku određene informacije koje je dobio protekle nedelje dok je boravio u Beogradu.

Panić je rekao da je boravio u Beogradu protekle nedelje i da veruje da je trenutak zreo za mir. Kaže da svi tamo žele mir, ali da niko ne zna kako da to ostvari. To može učiniti samo svetski lider, a predsednik bi bio najbolji za to.

Zajedno sa gospodinom Ćosićem, razgovarao je sa Karadžićem, koji želi da nađe način, ali kome je potrebno i nešto da spase obraz. Karadžić prihvata predloženu podelu Kontakt grupe od 51 - 49 odsto. Ova spremnost nije ranije objavljena, i predstavlja znatan ustupak budući da Bosanski Srbi trenutno drže 70 odsto površine. Gospodin Panić je ukazao da su se, pre izbijanja neprijateljstava, bosanski Srbi nalazili na oko 60 odsto teritorije. Bili su poljoprivrednici i seljaci, tako da su bili široko raspršeni na velikom procentu teritorije. Gospodin Panić je ukazao da je Karadžiću i bosanskim Srbima potreban neki dokaz kompromisa da bi obezbedili da Srbi podrže dogovor Kontakt grupe. Bosanski Srbi treba da dobiju isto što i Hrvati, da imaju mogućnost da se organizuju na federalnoj osnovi sa Srbijom. Pored toga, moraju imati nekakav status u Sarajevu. Mora postojati nekakav sporazum o nekoj vrsti podele grada između Srba i Muslimana, koja ne mora imati određene granice, verovatno bi trebalo da bude otvoren grad, nešto što pokazuje da zajednički dele Sarajevo. Gospodin Panić je, takođe, rekao da je uveren da predsednik Milošević može da se uveri da treba da održi otvorene i fer izbore u Srbiji koje bi organizovale Ujedinjene nacije.

Panić je istakao da bi predsednik mogao da se pozabavi ovom situacijom kao što je to učinio sa drugim krizama. Sugerisao je da predsednik razmotri da pozove sve lidere (bivše) Jugoslavije da se sastanu u SAD, možda u Kemp Dejvidu. Panić je predložio da bi on mogao da nagovori Srbe da dođu, i da će, ako pristanu na to, onda i Muslimani i Hrvati morati da pristanu. Predložio je da se pozovu i Gligorov i Kučan.

Predsednik je rekao da bi Milošević došao jer to mora da učini da bi opstao, ali je onda upitao da li bi bosanski Srbi došli.

Gospodin Panić je rekao da bi Karadžić sigurno došao. Međutim, nadao se da bi predsednik mogao da ubedi Muslimane da dođu. Gospodin Panić je dodao da srpski narod mora da čuje od predsednika da ih mi u Sjedinjenim Državama ne smatramo kolektivno odgovornim za politike njihovih vođa. To smo uradili sa Haićanima.

Oni nisu loši ljudi, loša je bila politika njihovih lidera. Srpski narod mora da čuje da je se sećamo i poštujemo njihovu dugu istoriju dobrih odnosa sa nama, da smo bili saveznici u dva svetska rata, kao i da želimo da radimo sa njima ako njihovi lideri promene svoju politiku i uspostave mir.

Predsednik se nasmešio i rekao da u potpunosti razume koliko je to neophodno. Istakao je da je najznačajnija stvar na njegovom putu po Bliskom istoku, jedna rečenica u njegovom obraćanju jordanskom parlamentu kada je rekao: „Mi u SAD poštujemo islam.” Predsednik je rekao da je to imalo munjevit odjek. Jordanci to nisu očekivali i oduševljeno su aplaudirali.

Potom se Birč Baj osvrnuo na pitanje slobodnih izbora i upitao Panića da li zaista misli da se Milošević može ubediti da pristane na nove izbore pod nadzorom Ujedinjenih nacija, sa slobodnim medijima. Gospodin Panić je rekao da je siguran da bi gospodin Milošević pristao na to kao deo uspostavljanja mira. To će možda pomoći Miloševiću da opstane izvesno vreme, što nije baš najsrećnije rešenje. Nije mu se dopadalo ono što je uradio Milošević. Usprotivio mu se i borio se protiv njega. Ali, zasad, nema nikog drugog, tako da moramo da radimo sa njim.

Ovde se ubacio predsednik Klinton, rekavši da je siguran da bi Milošević pristao na tako nešto, ali kako uveriti bosanske Srbe. Gospodin Panić je rekao da on to može da učini. Tada se Birč Baj podsetio jednog incidenta koji je ilustrovaio vrstu uticaja koju je gospodin Panić mogao da izvrši na Karadžića i njegov klan. U vreme najvećeg granatiranja Sarajeva, gospodin i gospođa Panić bili su kod senatora Baja u Vašingtonu, za 4. jul. Usred noći, gospodin Panić je ustao i pitao da neko nazove Karadžića. Panić se pre toga nije nika da sreo sa Karadžićem. Našli su Karadžića, i on i Panić su dugo razgovarali. Tom prilikom, Panić mu je rekao da prestane da granatira aerodrom. Rekao mu je da je to glupo i štetno za srpsku stvar. Karadžić je rekao da će videti šta može da uradi. Sledećeg popodneva, Karadžić je nazvao Panića kod Birča Baja, a Birč je slušao šta pri-

čaju na drugoj liniji. Karadžić je rekao da će granatiranje prestati u 16 sati sledećeg dana. I prestalo je i aerodrom je otvoren.

Gospodin Panić je nastavio svoju prezentaciju istakavši da je pravi problem bivše Jugoslavije ekonomske prirode. Stvoreno je nekoliko mini privreda koje ne mogu da prežive, a da ne sarađuju jedna sa drugom. One to neće dobrovoljno uraditi i mi im moramo pomoći da to učine. Svi će očekivati našu ekonomsku pomoć i bilo bi mnogo jeftinije i efikasnije kada bismo im pomogli da formiraju udruženje slobodne trgovine da započnu proces regionalne ekonomske saradnje, što bi trebalo da obuhvati i susedne zemlje. Predsednik je rekao da je to ideja koja je stvarno vredna pažnje.

Predsednik je rekao da je uvek dobro čuti g Panića. Razmisliće o onome što je rekao Panić i obaviti nekoliko telefonskih razgovora da vidi šta može da se uradi. Panić se sa svojim saradnicima zahvalio predsedniku što je odvojio vreme za taj sastanak.,,

U pismu predsedniku Klintonu, 17. marta 1995, Panić mu čestita na „dipolomatskom udaru” na predsednika Hrvatske Franju Tuđmana da prihvati sporazum o kontinuiranom prisustvu mirovnih snaga UN u Hrvatskoj i prekidu vatre na liniji sa krajiškim Srbima, kao i dodatnom nadgledanju hrvatske granice sa Srbijom i Bosnom.

„Ja verujem da postoji realna nada da se spreči obnavljanje sukoba ako sporazum bude implementiran. Ovo zahteva saradnju koju, hteli mi to ili ne, verovatno može da obezbedi samo Milošević. Tokom proteklih 48 sati bio sam u kontaktu sa ljudima bliskim Miloševiću i verujem da je sazeo trenutak da se on pozove, zajedno sa Tuđmanom i Izetbegovićem, da se sastane sa Vama u Kemp Dejvidu, pa da se urade konačni elementi opšteg sporazuma o miru. Čini mi se da se sada može izgraditi dogovor sa Tuđmanom da prihvati uslove postavljene od strane Miloševića, da bi on priznao Bosnu i Hrvatsku. Sada je vreme da se sve zemlje bivše Jugoslavije dogovore o uzajamnom priznavanju i počnu da rade na regionalnom ekonomskom razvoju. Vi jedini imate poziciju da posređujete u takvom sporazumu i ja sam uveren da je stigao trenutak.”

U odgovoru Paniću, 26. aprila 1995. godine, Klinton se zahvaljuje na podršci koju je Panić njemu i njegovoj administraciji uputio u vezi sa mirovnim snagama u Hrvatskoj, ali traži još vremena:

„Slažem se sa Vama da bi uzajamno priznavanje od strane svih bivših jugoslovenskih republika bio pozitivan korak ka miru koji je dugo odlagan. Milošević je do sada odbijao da prihvati predloge Kontakt grupe da se sankcije ublaže u zamenu za međusobnim priznavanjem. Imaću na umu Vaš predlog o konferenciji na visokom nivou, ali i dalje verujem da bi to bio preuranjen potez u ovom trenutku.”

U pismu koje je uputio 20. septembra 1995. predsedniku Clintonu, Panić ga upozorava na „izuzetno opasne prateće efekte” u Bosni, koji je udaljavaju od mira. „Vlasti Bosne i Hercegovine iskoristile su štetu nanesenu vazдушnim napadima NATO snaga i preduzele težak napad širokih razmera na području bosanskih Srba. Desetine hiljada srpskih izbeglica priključuje se broju od preko 150.000 onih koje je proterala hrvatska vojska u nedavnom etničkom čišćenju Krajine. Ovakvi potezi Hrvatske i Bosne prošli su nekažnjeno, što je sramota, pri čemu međunarodna osuda vojnih aktivnosti u Bosni biva usmerena isključivo na Srbe”...

Panić predlaže predsedniku SAD da uputi Srbima „ohrabrujuću poruku” i da SAD „ravnopravno tretiraju sve”. Klinton je to i uradio.

Panić je i dalje forsirao svoju ideju o pregovorima. Ona se, donekle, zbog situacije, promenila: nije više bila neophodna Moskva, a ni svi predsednici novostvorenih jugodržava. Dovoljno je bilo: Bosna, Srbija i Hrvatska. I, naravno, Amerika, bez koje se ništa nije moglo i od koje je svet najviše očekivao.

Zbivanja i tragedija u Srebrenici kao da su bili prelomna tačka da se donošenje odluke ubrza. U dokumentu za predsednika, Sendi Berger, 20. jula 1995, konstatuje da je neophodno realistično diplomatsko rešenje, i to „ove godine”.

Panić je gotovo uzviknuo: „Najzad!”

- Nije se više moglo bežati. To je bilo kataklizmično.

■ Šta je bila Vaša prva poruka predsedniku Klintonu?

- Prvo i najvažnije: zatražio sam mirovne pregovore da stvorimo mir. Tada sam predložio da se to učini zajedno sa Rusijom, sa Jeljcinom, i da prisustvuju sve vode iz jugoslovenskih država.

Evo, uostalom, šta je tačno napisano, 25. septembra 1995.

„...Odgovarajući na Vašu molbu da vam dam svoje mišljenje o tome kako sada postupiti, predložio bih vam da sazovete predsednike Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine na jedan zajednički sastanak u Kemp Dejvidu. Kad se suoče sa vašim zvaničnim pozivom, nijedan od njih neće moći sebi da dozvoli oklevanje ili nametanje nekakvih uslova, kao što je sada slučaj pri susretima na nivou ministara inostranih poslova.

September 25, 1995

Dear Mr. President:

I appreciated your evenhanded remarks last Thursday about the situation in Bosnia. You sent the proper signal to all of the parties to the conflict. They need to be cautioned against interpreting NATO's recent actions as partisan support for any of the combatants.

With regard to your request for my views on how to proceed now, I would suggest that you convene a meeting at Camp David of the presidents of Croatia, Serbia and Bosnia Herzegovina. When faced with your formal invitation, none of them could afford to hesitate or seek to impose conditions, as is now the case with regard to meetings at the foreign minister level.

Such a momentous summit meeting would provide the impetus necessary to begin serious efforts, without posturing or vacillation, to resolve the many remaining contentious issues. The goal would be a formal signing of a cease-fire under your auspices at the White House and an accompanying agreement to commence non-stop negotiations on a final peace agreement.

You asked if I would be willing to help again. Mr. President, please accept my unequivocal assurance that I remain prepared to help you bring peace and stability to the Balkans in any way you deem appropriate.

With best wishes for continued progress in you Balkan peace offensive.

Sincerely,

Milan Panic

Jedan tako važan susret na najvišem nivou poslužio bi kao neophodan podstrek za preduzimanje ozbiljnih napora, bez poziranja i bez kolebanja, kako bi se rešila mnoga od preostalih spornih pitanja. Cilj susreta bilo bi zvanično potpisivanje prekida vatre pod vašim okriljem u Beloj Kući, kao i prateći sporazum o započinjanju kontinuiranih pregovora o konačnom mirovnom sporazumu.

Pitate me da li sam voljan da još jednom pomognem. Gospodine Predsedniče, molim vas da primite moje nedvosmisleno uveravanje da sam i dalje spreman da vam na svaki način koji vi smatrate prikladnim pomognem da donesete Balkanu mir i stabilnost.”

■ **Napisali ste „Kemp Dejvid”?**

- Kemp Dejvid je u toj korespondenciji simbolično mesto. Ideja je bila da se nađe jedno zatvoreno mesto, da se tu svi smeste i ne puštaju dok ne potpišu ugovor. Malo jeste kidnaperski, ali za njih je to tako moralo da bude.

■ **On je odgovorio?**

- Na svako moje pismo odmah je odgovorio.

Uskoro je, 3. oktobra, na adresu Milana Panića stiglo važno pismo predsednika Amerike. Evo šta mu poručuje:

„Bilo mi je zadovoljstvo da se ponovo sretnemo u Kaliforniji i da čujem Vaše mišljenje o sukobima na Balkanu. Zajedno sa svojim spoljnopolitičkim timom razmatrao sam ideju o mirovnoj konferenciji za Balkan u skladu s predlogom koji si izneo u svom nedavnom pismu.

Od Vašeg i mog susreta, naši pregovarači koji su radili u dogovoru s Rusima i drugim našim evropskim partnerima, načinili su još jedan važan korak u potrazi za rešenjem u Bosni. Zajedno sa Kontakt grupom, u Njujorku smo 26. septembra upriličili drugi po redu sastanak ministara inostranih poslova Bosne, Hrvatske i Jugoslavije. Na tom sastanku su trojica ministara usvojili dodatni „Sporazum o osnovnim principima” za političko rešenje u Bosni, sazdan na temelju rezultata njihovog prethodnog sastanka u Ženevi, 8. septembra. Kad se objedine, ovi principi pokazuju da

THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

October 3, 1995

Dear Mr. *Milan* Panic:

It was a pleasure to see you again in California and to hear your views on the Balkan conflict. My foreign policy team and I have been considering the idea of a Balkan peace conference along the lines proposed in your recent letter.

Since we met, our negotiators, working in concert with the Russians and our other European partners, have made another important step forward in the search for a settlement in Bosnia. On September 26 in New York, we and the Contact Group hosted a second meeting of the foreign ministers of Bosnia, Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia. At that meeting, the three foreign ministers endorsed additional "Agreed Basic Principles" for a political settlement in Bosnia, building on the results of their earlier meeting in ~~Geneva~~ September 8. Taken together, these principles affirm that Bosnia ~~is a sovereign state~~ with continuing ~~aspirations for independence~~.

Thank you again for sharing your thoughts on how to achieve our common goal of a peaceful and lasting solution to the Balkan conflict.

Sincerely,

R. Clinton

The Honorable Milan Panic
ICN Pharmaceuticals
3300 Hyland Avenue
Costa Mesa, California 92626

*Please call or
write if you
have further comments*

će Bosna kao država ostati jedinstvena, s važećim međunarodnim priznanjem, a da će biti sastavljena od dva entiteta, Federacije i Republike Srpske. Zainteresovane strane su se sada saglasile po pitanju strukture vladanja državom Bosnom i obavezale se na održavanje slobodnih demokratskih izbora, koje će nadgledati međunarodna zajednica. Ambasadoru Holbruku i njegovom timu izdao sam uputstva da se vrate u region kako bi pratili primenu njujorškog sporazuma, i da se posvete rešavanju preostalih ustavnih i teritorijalnih pitanja.

Kako se primiće sporazum, predviđamo i jednu konferenciju na najvišem nivou, onako kako ste predložili, uključujući Rusiju, druge članice Kontakt grupe i lidere Bosne, Hrvatske i SRJ. Može biti da je takva jedna konferencija uistinu i potrebna kako bi se sukobljene strane nagnale na donošenje teških odluka, nužnih za rešavanje najspornijih pitanja i za raščišćavanje puta ka konačnom dogovoru.

Još jednom Vam se zahvaljujem što delite sa mnom svoja razmišljanja o tome kako doći do našeg zajedničkog cilja, a to je miroljubivo i trajno rešenje konflikta na Balkanu.”

Na kraju pisma, Klinton je Paniću svojeručno dopisao: „Molim Vas, zovite i pišite ako imate dalje sugestije”.

Ovo pismo je ključno, čini se, za razumevanje uloge Milana Panića u celom dejtonskom procesu. Jer, ovde Klinton ispisuje dve čvorne, presudne, jasne istorijske činjenice.

Prva: „Zajedno sa svojim spoljnopolitičkim timom razmatrao sam ideju o mirovnoj konferenciji za Balkan u skladu sa predlogom koji ste izneli u svom nedavnom pismu...”

Druga: „Kako se primiće sporazum, predviđamo i jednu konferenciju na najvišem nivou, onako kako ste predložili...”

Nema dvoumljenja: ovim je Bil Klinton pošteno odao priznanje i zahvalnost Milanu Paniću za ideju!

Sledi, 12. oktobra, Panićev odgovor:

„Dozvolite da Vam izrazim svoje najiskrenije čestitke na postizanju sporazuma o prekidu vatre u Bosni, kao i na dobijanju sagla-

snosti od svih strana u sukobu da će prisustvovati mirovnoj konferenciji u Sjedinjenim Državama, pod Vašim pokroviteljstvom. Odavno to mislim, a često sam Vam i govorio, da će tek vaše vođstvo doneti mir na Balkanu. Vi ste uzeli stvar u svoje ruke i utišali oružje, a uskoro ćete zakazati i dugo očekivanu mirovnu konferenciju. Put koji predstoji biće naporan. Mnoga teška pitanja ostala su nerešena. Vaši kritičari i veliki deo medija isticaće prepreke i izricati tek blede pohvale za napredak. Međutim, ja sam uveren da će Vaše čvrsto vođstvo prevagnuti i dovesti do mirovnog sporazuma koji je moguće primeniti i sprovesti...”

Panić je predložio i da se napravi „jedan multilateralni program regionalne ekonomske saradnje i obnove”.

„Zemljama bivše Jugoslavije je sada potrebno da se obavežu na miroljubivu ekonomsku saradnju radi zajedničkog blagostanja njihove dece i unučadi. Biće velikih otpora. Zbog toga je potrebno da im se unapred kaže, i to što pre, da će pomoć za ekonomsku obnovu i oporavak biti pružena samo onima koji budu učestvovali u pripremama regionalne ekonomske saradnje. Maršalov plan je bio multilateralni plan i jednako se odnosio na pobednike i pobedene. Jugoslovenskim narodima i njihovim susedima potreban je neki sličan pristup”.

Priložio je i dva članka koje je napisao za „Juropian” 1993. i 1994, o neophodnosti ekonomske saradnje u Jugoistočnoj Evropi po završetku ratnih sukoba.

Prepiska Clinton-Panić se redovno nastavlja. Redaju se dopune i predlozi. U pismu od 31. oktobra 1995, bivši premijer Jugoslavije, između ostalog kaže:

„Ovo je istorijski dan! Protivno svim očekivanjima, uspeali ste da sazovete mirovnu konferenciju na kojoj će učestvovati predsednici Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije”.

Panić smatra da će mirovni sporazum samo u početku morati da nadgledaju međunarodne vojne snage sa značajnim kontingentom iz SAD, „ali da će zato, na duge staze, održivost i uspeh mirovnog sporazuma zavisiti od ne-vojnih aktivnosti”. „Brutalni rat u Bosni i

*Republique Federale de Yougoslavie
le Premier Ministre (1992-93)
Milan Panić*

October 31, 1995

Dear Mr. President:

This is a historical day! Against all odds, you have succeeded in convening a peace conference with the participation of the Presidents of Bosnia-Herzegovina, Croatia and Serbia. As predicted, your critics and much of the media are emphasizing the obstacles and, at best, giving faint praise to the process. It cannot be permitted to fail, and I know that you provide the firm leadership needed to ensure success.

The public debate in the United States now centers on whether or not American troops should be sent to police the agreement. I am confident that you will succeed in making the case for this and that when the hour of decision arrives most Americans will recognize that we have an obligation to help police the agreement we brokered.

I believe, however, that while initially a peace agreement will have to be policed by an international military force with a sizable U. S. contingent, the long-term viability and success of the peace agreement will be determined by non-military activities. The prolonged brutal war in Bosnia and Croatia has had a devastating effect on the economies of all of the Balkan countries, not just the former Yugoslavia. They should all now be joined together in a cooperative effort to restore and develop their economies, which would give them a strong stake in collectively maintaining the peace.

Hrvatskoj, koji se odužio, imao je razorne ekonomske posledice ne samo u zemljama bivše Jugoslavije nego na celom Balkanu. Svi oni trebalo bi sada da se udruže u zajedničkom naporu da se njihove ekonomije obnove i razviju, što bi bio jak ulog za kolektivno održavanje mira”.

Pojašnjavajući svoj predlog iz prošlog pisma, Panić u ovom dodaje: „Video sam u štampi odluku Evropske unije da obezbedi dve milijarde dolara kao pomoć za obnovu. Verujem da bi za mirovni proces bila od velike koristi zajednička odluka Amerike i Evropske unije o održavanju jedne konferencije za pomoć Balkanu, istovremeno s mirovnom konferencijom u Dejtonu, kako bi se uspostavili načela

i mehanizmi za koordinisanu regionalnu pomoć Balkanu i program obnove”.

U novom pismu, upućenom 1. novembra 1995, Panić pokreće novu inicijativu: da se Srbiji i Crnoj Gori ukinu sankcije pre početka pregovora.

„...Ekonomske prilike u Srbiji su užasne i postoji velika opasnost od građanskih nemira. Vladalo je opšte uverenje da će sankcije biti ukinute pre nego što započnu pregovori. Uistinu, opšti je utisak da su Sjedinjene Države to i predlagale kako bi sve tri strane mogle da učestvuju kao ravnopravne. Međutim, pošto se to nije desilo, jedna od tri zemlje učesnice nema ravnopravan položaj za pregovaračkim stolom.

Nažalost, to je dovelo dotle da Beograd percipira postupanje Sjedinjenih Država prema sukobljenim stranama kao pristrasno - samo jedna od njih podvrgnuta je ekonomskim sankcijama.

Takođe vam je poznato da ima značajnih neslaganja među Srbima, kako unutra tako i izvan Srbije. Ako se sankcije nastavljaju i tokom mirovnih pregovora, vlada u Beogradu biće oslabljena, što će otežati dejtonske pregovore i našu potragu za mirom, a primenu mirovnog sporazuma učiniti neizvesnom.

Stoga apelujem na vas da potražite formulu koja će omogućiti ukidanje sankcija (potpuno ili delimično) Srbiji i Crnoj Gori tokom pregovora. Po mom mišljenju, pravi čas da to učinite bio bi nakon vašeg predstojećeg susreta sa gospodinom Miloševićem”.

Konferencija o uspostavljanju mira, u vazduhoplovnoj bazi Rajt-Peterson, u blizini Dejtona, trajala je od 1. do 21. novembra 1995. godine. Konačno, tog dana, 21. novembra, potpisan je mir i prekinut rat u Bosni, koji je trajao od 1992. do 1995. godine.

Sporazum su potpisali Slobodan Milošević, predsednik Srbije, Alija Izetbegović, predsednik BiH, Franjo Tuđman, predsednik Hrvatske, glavni američki posrednik Ričard Holbruk i general Vesli Klark.

Dejtonski sporazum nije samo prekinuo rat, iako je to njegova najvažnija tačka. On je odredio granice (priznao postojeće), pri-

znao postojanje dva entiteta, a to znači formiranje Republike Srpske (sa 49 odsto teritorije BiH), kao i upravnu strukturu i institucije federacije BiH.

Sporazum je i danas na snazi, uprkos mnogobrojnim predlozima i pritiscima, koji traju, da se izmeni.

Na dan potpisivanja, Panić je poslao kratku poruku predsedniku Klintonu:

„Vi ste postigli nemoguće, uspeli ste u nečem u čemu su drugi doživeli neuspeh! Od srca vam čestitam i zahvaljujem što ste doneli mir u zemlju mog rođenja”.

Panić je rukom dopisao: „Ostajem vaš večni dužnik”.

■ **Iako niste prisustvovali pregovorima u bazi Rajt-Peterson u Dejtonu, dali ste veliku ideju?**

- Uspeh je bio nagovoriti Klintona da tu ideju prihvati. A svemu je doprinela moja vera u Klintona da može da uspe da je ostvari. Rekao sam mu i principe koje je usvojio: Svi moraju da dođu, da se „zaključaju”, i da ne izlaze dok se ne dogovore!

■ **Kako je Milošević prihvatio inicijativu? Jeste li, posle svega što ste od njega doživeli, mogli da utičete na njega i jeste li uopšte imali kontakt u vezi sa njegovim dolaskom u Dejton?**

- Naravno. Pitao me je: „Kakvu poziciju da zauzmem?” Rekao sam: „Ti ćeš da budeš vođa mira. Svi će da budu protiv tebe.” Smejao se. Ali se složio. „Dejton” je uspeo jer sam imao Miloševića, on je bio pilot kojeg sam ja navodio. A ja sam radio za Srbiju. To je dokaz da se može raditi i sa najvećim diktatorima, ako znate kako.

■ **Rekli ste da je „Dejtonski sporazum” kolosalna stvar?**

- To je tačno. „Dejton” je ogroman uspeh. Iako se neki ne bi složili s tim.

■ **Ostalo je u senci koliku ste Vi ulogu u svemu tome imali, čak niste bili pozvani na potpisivanje u Pariz 15. decembra?**

- Uloga jeste bila značajna. Čak se ni Klinton nije posle najkorrektnije poneo, nije me zvao na Konferenciju, na kojoj je bilo svečano potpisivanje, iako sam imao obećanje.

■ *Potpis u Dejtonu: Milošević, Izetbegović, Tuđman i Kristofer*

Moja uloga se vidi iz korespondencije sa Klintonom, ona više nije nikakva tajna. Najvažnije pismo je 3. oktobra 1995. Tu se vidi da je dejtonska konferencija bila moja ideja. Tu se vidi da je uspela moja najveća misija, zbog koje sam došao u Jugoslaviju i Srbiju - da donesem mir.

Dejtonski sporazum već je živio svoju bosansko-hrvatsko-srpsku zbilju, ali Panić nije imao mira. Imao je još obaveza i posla. Zato nastavlja da piše predsedniku SAD i da ga podseća na neke oba-

THE PRESIDENT

11/22/95

Dear Milan

Thanks for your note -
Now we have to make it real
Any help you can give, then or here,
will be appreciated —

Bill Clinton

veze. U pismu upućenom 27. decembra 1995, između ostalog mu poručuje:

„Ključni razlog koji je omogućio uspeh mirovnih pregovora u Dejtonu bilo je naše jemstvo da će se sankcije ukinuti čim se mirovni sporazum potpiše. Ujedinjene nacije tako su i postupile, tako i većina zemalja članica. Mi smo zemlja koja je uzela vodeću ulogu u posredovanju za mirovni sporazum, pa je naša dužnost da prednjačimo i da stojimo iza svog jemstva. Jasno mi je da se moraju poštovati neke zakonske i birokratske procedure. Međutim, ako se brzo ne probijemo kroz tu baruštinu, srpski narod će početi da sumnja u našu iskrenost i naš kredibilitet.

Svestan sam da u ovom trenutku imate prepune ruke posla, i

to ozbiljnog, ali se nadam da možete naći jedan trenutak i reći svojim ljudima da ukidanje sankcija ne možemo odlagati ni minut dalje.”

Prepiska između neumornog i „letećeg” Panića i američkog predsednika nastavila se i u nekoliko narednih godina, praktično do polovine 1998. godine. Brojna pitanja su bila pokretana: od implementacije Dejtonskog sporazuma, pa preko ekonomske saradnje balkanskih zemalja, američke pomoći, stanja srpske opozicije, kolebanja i nesigurnosti Slobodana Miloševića i poteza koje treba oko njega vući, do Kosova...

Iz njih se jasno vidi: da je ta „vrela linija” stalno otvorena, da Panić neprestano traži da se problemi u Srbiji i bivšoj Jugoslaviji reše, što pre, na demokratski način, uz pomoć Amerike, Rusije, Evropske unije... Sa druge strane, predsednik Clinton, sa svojim saradnicima, ispoljava veliko razumevanje Panićevih ideja i sugestija.

Tako, na primer, Clinton piše, 18. februara 1996. godine: „SAD su posvećene tome da pomognemo u implementaciji svih aspekata Dejtonskog sporazuma. Od Tvog poslednjeg pisma, preduzeli smo neophodne korake da suspendujemo primenu ekonomskih sankcija protiv SRJ. To je znak priznanja Beogradu za ulogu koju je imao u tome da mirovni sporazum postane stvarnost i to treba da otvori vrata privrednom oporavku Srbije i Crne Gore”.